

Гласність і політичний плюралізм на
українських теренах. Активізація
національно-демократичного руху.
Формування багатопартійної системи.

Гласність та лібералізація

Визначення

Гласність — політика максимальної відвертості та правди в діяльності державних і громадських організацій, дієва й активна форма участі громадської думки в демократичному розв'язанні найважливіших проблем країни

Прояви
гласності

- Критика існуючого ладу; припинення переслідування інакомислячих. Ліквідація цензури.
- Розгортання на сторінках періодичних видань дискусій про вибір шляху суспільного розвитку.
- Видання перших неформальних газет та журналів («Новый мир», «Огонёк», «Знамя», «Молода гвардія», «Вибір», «Вільна Україна», «Український вісник», «Літературна газета» та ін.).
- Дозвіл раніше заборонених книг (*М. Булгаков* «Собаче серце», *А. Платонов* «Котлован», *А. Ахматова* «Реквієм», *Б. Пастернак* «Доктор Живаго», *В. Гроссман* «Життя і доля» та ін.).
- Показ раніше заборонених фільмів («Покаяння», режисер *Т. Абуладзе*).
- Поява опозиційних літературних творів: (*Ч. Айтматов*, «Плаха»; *В. Дудинцев*, «Білий одяг»; *Д. Гранін*, «Зубр»).
- Поява політичних передач («Погляд», «П'яте Колесо», «12-й поверх»).
- 1987 р. — створення комісії Політбюро ЦК КПРС по реабілітації жертв репресій (були реабілітовані не тільки майже всі репресовані діячі ВКП(б), але і багато хто з так званих «класових ворогів»; у 1988—1989 рр. було переглянуто справи на 856 582 людини, із них реабілітовано 844 740 осіб)

Розгортання страйкового руху

Причини страйків

- Невдале реформування економіки.
- Нерозв'язаність багатьох економічних і соціальних питань: низька технічна оснащеність копалень, важкі умови праці, значна частка ручної праці, низька заробітна плата.
- Непослідовність у лібералізації суспільно-політичного життя

Вимоги страйкуючих

- Покращення соціальних умов. Покращення умов праці.
- Націоналізація майна КПРС.
- Відставка уряду.
- Підвищення зарплати.
- Деполітизація правоохоронних органів.
- Ліквідація парткомів на підприємствах

Особливість

- Поєднання соціально-економічних і політичних вимог

Найбільші
страйки

- *15 липня 1989 р.* — початок страйку на шахті «Ясинуватська-Глибока»; через кілька днів страйкували вже 193 шахти і 400 тис. гірників.
- *Листопад 1989 р.* — робітничий страйк у Донбасі.
- *1 жовтня 1990 р.* — початок політичного страйку, у якому взяло участь близько 1 млн осіб (найбільші — у Львові, Івано-Франківську, Тернополі, Києві).
- *11 жовтня 1990 р.* — початок масового студентського страйку в Києві (близько 100 тис. осіб) — так звана «революція на граніті»

Значення

- Масові виступи шахтарів завдали могутнього удару тоталітарній системі.
- Відкриті демонстрування робітниками того, що їхні інтереси не збігаються з інтересами партії та держави.
- Започаткування нового етапу робітничого руху

Активізація національного руху у другій половині 1980-х рр. Пожвавлення громадської активності. Формування національних громадських об'єднань

- Виникнення неформальних організацій — Товариство Лева, Український культурологічний клуб тощо.
- *Лютий 1989 р.* — створення на Установчій конференції в Києві Товариства української мови ім. Т. Шевченка, основним завданням якого було надання українській мові статусу державної; обрання головою Д. Павличка.
- *Жовтень 1989 р.* — прийняття Верховною радою УРСР закону «Про мови в Українській РСР», згідно з яким: українська мова проголошувалася державною; забезпечення українській мові всебічного розвитку і функціонування в усіх сферах суспільного життя; створення необхідних умов для розвитку і використання мов інших національностей; вільний вибір мови навчання дітей як невід'ємного права громадян; надання російській мові та мовам інших етнічних меншин, що проживають компактно, права паралельного вживання і функціонування поряд з українською мовою.
- Виникнення громадських організацій об'єднань: історико-просвітницьке товариство «Меморіал», студентське об'єднання «Громада», клуб «Спадщина», асоціація «Зелений світ» тощо

Зрушення в політичному житті України

Відновлення
діяльності
УГГ

- Відновлення діяльності Української Гельсінської групи (УГГ).
- 1988 р. — заснування Української Гельсінської спілки (УГС) — громадсько-політичної і правозахисної організації. Головою УГС обрано Л. Лук'яненка.
- Стала першою в Радянській Україні масовою опозиційною організацією і мала свою політичну програму під назвою «Декларація принципів УГС»

Утворення
Народного
руху Укра-
їни

Вересень 1989 р. — утворення Народного руху України. Голова — І. Драч.

Мета: перетворення України на демократичну правову державу, радикальна перебудова її економіки, створення умов для розвитку і самозбереження українського народу.

Утворення Народного руху Укра- їни

- *Основні вимоги:* демократизація суспільного й державного життя; наповнення суверенітету України реальним змістом; пріоритет українських законів над союзними; економічна самостійність; надання українській мові в УРСР статусу державної; відродження національної символіки; із 1990 р. — більш радикальні вимоги про вихід України із СРСР, усунення КПРС від влади, проведення виборів до рад на багатопартійній основі тощо.
- *Діяльність:* організація масових заходів, метою яких була боротьба за державну незалежність, відродження української нації, відтворення історії українського народу і державності

Формування багатопартійної системи

Передумови

- Демократизація суспільно-політичного життя.
- Діяльність опозиційних організацій.
- Перехід до політичного плюралізму, суть якого полягала у вільній діяльності політичних партій та створенні багатопартійності у країні.
- Вилучення із Конституції СРСР та УРСР статті 6 про керівну і спрямовуючу роль КПРС.
- Прийняття Верховною Радою України постанови *«Про порядок реєстрації громадських об'єднань»*.
- **Квітень 1990 р.** — створення на базі УГС першої політичної партії — *Української республіканської партії (УРП)*. Лідер — **Л. Лук'яненко**.
- *1990—1991 рр.* — виникнення понад 20 опозиційних партій, переважна більшість яких були нечисленими, не мали чітко визначеної ідеології та соціальної бази

	Політичні партії	Програмні засади
Праві	Українська національна партія (УНП), Українська народно-демократична партія (УНДП), Українська християнсько-демократична партія (УХДП)	Незалежність України. Ринкова економіка. Затвердження демократичних принципів
Соціал-демократичні	Соціал-демократична партія України (СДПУ), Соціал-демократична партія України (об'єднана) (СДПУ(о))	Розширення повноважень УРСР у межах СРСР. Ринкові реформи, що мають соціальне спрямування
Центристські	Українська республіканська партія (УРП), Демократична партія України (ДПУ)	Незалежність України. Ринкові реформи
Ліві	Комуністична партія України (КПУ), Партія демократичного відродження України (ПДВУ)	Збереження СРСР. Збереження соціалістичної економіки